

О. А. Стасевська, кандидат філософських наук, доцент

«МЕНТАЛЬНИЙ ПРОСТІР» УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

У світлі соціокультурних змін початку XXI ст. ментальна проблематика набула нового звучання, вона стає інструментом міждисциплінарного вивчення соціально-гуманітарних процесів. Для українського суспільства постсучасності актуальною є проблема стану, динаміки, структурних та змістовних перетворень ментального простору, який за умов стабільного розвитку соціальної системи зберігає відносну усталеність, утім в умовах кризи потрапляє в зону біфуркації. Ускладненість геополітичної ситуації, деструктивні політичні події, тривала ситуація «розмитості» ціннісних орієнтирів зумовили певні трансформаційні процеси ментального простору. Утім говорити про суттєву зміну ментального простору України некоректно: він, безумовно, вбирає в себе нові смисли й значення, проте глибинні початкові тлумачення не втрачає.

Ключові слова: сучасне українське суспільство, ментальний простір, менталітет, ціннісні орієнтири, ідентичність.

Актуальність, теоретична і практична значущість дослідження проблеми стану ментального простору українського суспільства зумовлена нагальною потребою ґрунтовного осмислення духовних проблем, які характеризують Україну постсучасності. Водночас надзавданням постсучасного світу постає створення умов самопізнання та самоствердження для кожного народу, разом з тим, зберігаючи свою власну гідність і специфічні культурні ознаки, плідно взаємодіяти з іншими культурами поза конфліктним середовищем, що дасть нове прочитання можливостям мультикультурного сучасного світу.

Розробка ментальної проблематики розпочинається у XIX ст., коли виявляється й остаточно оформлюється інтерес до особливостей суспільної свідомості, характерних для окремих народів, та їх проявів як соціокультурних феноменів. Утім вивчення цих особливостей спочатку здійснюється з використанням таких понять, як «народний дух», «національний характер», «душа народу», «склад національного характеру» та ін. Традиційно вважається, що пріоритет у дослідженні поняття і феномену «менталітет» у XX ст. належить західним, зокрема французьким, вченим, таким як Л. Февр, Ф. Бродель,

Ж. Ле Гофф, Ж. Дюбі та ін., які відзначали його гнучкість і мінливість. Вони характеризували менталітет як сферу «потаємних розумових структур», яка складно й опосередковано пов'язана з матеріальним життям суспільства. Ідеї французьких дослідників знайшли підтримку і продовження в працях німецьких вчених, зокрема Ф. Грауса, Г. Теленбаха, які особливо відмічали стабільний і стійкий характер менталітету.

У світлі соціокультурних змін кінця ХХ – початку ХХІ ст. ментальна проблематика набула нового звучання. У роботах сучасних дослідників вона отримала різнобічне висвітлення. У даний час активне дослідження ментальної проблематики здійснюється в рамках історичного, філософського, культурологічного, соціологічного, психологічного, політологічного знання, а це є свідченням, що вона все більше стає інструментом міждисциплінарного вивчення соціально-гуманітарних процесів [4]. До питань специфічних рис менталітету українського народу, визначення його коріння зверталися у своїх роботах В. Антонович, Д. Багалій, Г. Ващенко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, О. Єфименко, М. Костомаров, О. Кульчицький, Ю. Липа, В. Липинський, І. Огієнко, Д. Чижевський, М. Шлемкевич, В. Янів та ін. Останні десятиліття розробку проблеми продовжували А. Бичко, І. Бичко, Р. Додонов, С. Кримський, В. Малахов, М. Мокляк, А. Нельга, Ю. Римаренко, О. Ручка, В. Храмова, В. Шинкарук та інші вчені. Узагальнюючи їх доробок, можна сказати, що більшість із них вважають: духовний світ українців можна умовно охарактеризувати такими рисами – духовність, іdealізм, індивідуалізм, егалітаризм, толерантність, самозаглибленість, емоціоналізм [2; 3; 5].

Автор ставить *завданням* з'ясувати, наскільки для українського суспільства постсучасності є актуальною проблема стану ментального простору, його динаміки, структурних та змістовних перетворень, а також наблизитись до філософсько-культурологічного осмислення основних тенденцій його трансформації або констатації його безперечної сталості.

Викладення основного матеріалу. У широкому сенсі ментальний простір є сферою функціонування індивідуальної та суспільної свідомості, а його стан детерміновано вмістом таких концептів, як «менталітет», «ментальність», «ідентичність» і аксіологічна основа функціонування соціуму. Національний ментальний простір об'єднує людей, що належать до певної нації, визначаються її ознаками, підтримують її культурні норми та звичаї, співвідносять себе з нею й усіляко сприяють її розвитку.

Незважаючи на активне використання поняття «менталітет», відшукати у вітчизняній літературі не тільки скільки-небудь повне і докладне роз'яснення

цього терміна, а й просте його визначення досить складно, тому ми будемо користуватися такою дефініцією: «Менталітет – тип мислення, який ґрунтується на системі цінностей певної спільноти; своєрідний стан, розвиток та спрямованість індивідуальної або групової свідомості; підсвідомі начала, які відображають уявлення конкретного соціуму про навколишній світ, що, у свою чергу, зумовлює мотиви поведінки та вчинки людей. Менталітет характеризується тривкістю і консерватизмом; його трансформація можлива лише внаслідок дуже значних культурних змін і відбувається повільно. Менталітет формується під впливом традицій, соціальних інститутів, довілля і є складним виявом психічної діяльності людей, що містить як свідоме, так і несвідоме. Менталітет – світоглядна матриця, картина світу у свідомості людини та уявлення про її власне місце в цій картині світу. Менталітет можна розглядати на різних рівнях: на рівні типів культур (античний, західноєвропейський, слов'янський); на рівні національних культур (китайський, український, американський); на рівні субкультур (дворянський, кримінальний, християнський, молодіжний). Такий підхід дозволяє давати досить широке тлумачення категорії «менталітет» і використовувати її для позначення будь-якого більш-менш стійкого комплексу уявлень про світ» [6].

У даній роботі поняття «менталітет» і «ментальність» автор розглядає як нетотожні: перше поняття є більш загальним і розуміється як базова характеристика великої спільноти (народу, нації), її тип мислення, який ґрунтується на системі цінностей, як своєрідний стан та спрямованість групової свідомості та підсвідомі начала, що відображають уявлення цієї спільноти про навколишній світ та зумовлюють поведінкові реакції; друге – як сукупність розумових навичок і духовних настанов, властивих окремій людині або невеликій групі. У ментальності індивідуальне і суспільне органічно зливаються і стають нерозривними, тому менталітет народу постає ментальністю його окремих представників. Ментальність особистості як система установок індивіда формується на основі взаємодії із найближчим оточенням, що і визначає її як більш динамічну. Стійкість менталітету визначається входженням у нього історичного досвіду (як позитивного, так і негативного) народу, історичної пам'яті нації в цілому. У ментальному просторі саме менталітет є константною базою для визначення суспільством й особистістю лінії поведінки, ціннісних орієнтирів, ціннісно-нормативних настанов.

Національний менталітет формується протягом тривалого періоду часу і містить досвід багатьох поколінь, що справляють значущий стереотипний вплив на суспільство. Національний менталітет – це набір особливих атрибу-

тів, що виходять з інтелектуальних, розумових і фізіологічних особливостей людей, на які впливають історичні, кліматичні, соціальні, геополітичні та етнічні передумови. Основними складовими елементами національного менталітету є мова, колективна пам'ять, соціальні репрезентації, колективні почуття, емоції і настрої, норми поведінки, цінності, ментальні репрезентації культури, тип мислення, соціальне сприйняття, національний характер і темперамент, національна самосвідомість. Як своєрідна прихована мудрість народу він має нормативно-оціночну сторону, із якої випливають національно-етнічні, ціннісні орієнтири, що сприяють виживанню народів за будь-яких умов, а причиною трансформації національного менталітету можуть бути тільки масштабні історичні події.

Структура національного менталітету містить у собі дуже багато рівнів і компонентів, однак, на наш погляд, атрибутивне значення мають такі: «архетипічний» компонент менталітету – система архетипів і компонентів колективного несвідомого; когнітивний компонент – образ світу і способи мислення колективного суб'єкта; ціннісно-смісловий компонент – система цінностей, ціннісних орієнтацій, ідеалів, норм; емоційний компонент – оцінки, емоції, почуття; поведінковий компонент – мотиви і стереотипи поведінки. Відзначено, що кожен із цих компонентів має несвідомий і свідомий рівні, через що феномен національного менталітету позначається стійкими і нестійкими структурними станами.

Усе це разом утворює так званий «ментальний простір» – ціннісно-сміслові утворення, що являє собою сукупність ціннісних основ, сфери функціонування менталітету, а також його результату, вираженого у формуванні соціокультурної ідентичності.

У філософському сенсі соціокультурна ідентичність може бути інтерпретована як стихійно або цілеспрямовано здійснюваний процес творення уявлень про себе і свою «групу», осягнення себе як носія суспільних і культурних цінностей, як реальний механізм осмислення себе як частини певної «групи» в різних соціоконтактних ситуаціях. Вона виконує, зокрема, такі основні функції: соціально-позитивну – забезпечує взаємодію представників різних груп, сприяє формуванню єдиних ціннісних настанов і створює ґрунт для консолідації соціуму; соціально-негативну – спричиняє протистояння, протиборотство, конфлікти, що створює підґрунтя для соціально руйнівних процесів.

Ментальний простір має декілька базових центрів (точок), на основі яких відбувається ідентифікація членів соціуму, а також циркулює ментальність особистості. Потужні зовнішні впливи/зміни (економічні, політичні, гомоген-

ність національного середовища тощо) або поява кризового (хиткого) менталітету зумовлюють трансформацію ментального простору суспільства, що виявляється в розвитку нових ментальних структур й оновленні змісту існуючих. Зміни ментального простору відбуваються згідно з тенденціями розвитку суспільства.

Ментальний простір постсучасного українського суспільства, безперечно, позначений синдромом «пострадянськості», що по суті являє собою сукупність діаметрально протилежних якостей: з одного боку, низька самодисципліна, роз'єднаність, правовий нігілізм, патерналізм, максималізм, нетерпимість, а з іншого – толерантність, надмірна терплячість, справедливість, адаптивність, винахідливість, сприйнятливості до нового, безкорисливість, почуття обов'язку і прагнення високої моральності. Він трансформується під впливом таких факторів: по-перше, ускладнення структури суспільства. Економічні перетворення кінця ХХ – початку ХХІ ст. зумовили посилення соціальної диференціації і поляризацію населення за критерієм рівня добробуту; по-друге, у процесі демократизації українського суспільства поширюється можливість вибору, багато в чому пов'язана з формуванням нового набору потреб і цінностей. Формуються нові ментальності різних соціальних груп, що відрізняються змістом. Слід зазначити, що ментальність особистісна (групова) досить динамічна, оскільки її компоненти представлені на зовнішньому (психосоціальному) рівні, більш сприйнятливому до зовнішніх впливів, на відміну від глибинного (психогенетичного) рівня; по-третє, глобалізація розширила інформаційний простір і сформувала новий тип мислення людей, змінила просторові межі і доступність інших культур, що сформувало специфічне світосприйняття і світобачення. Динаміка ментальності особистості пов'язана із соціальною мобільністю індивіда і спричинює зміни ціннісного плану в її носія.

Функціонування ментальних конструктів призводить до формування ідентичностей – процесу самоідентифікації індивіда/групи протягом життя на базі наявних ментальних структур. На думку С. Гантінгтона, ідентичності утворюють певну ієрархію. Серед численних видів соціокультурної ідентичності слід виділити найбільш значущі в контексті сучасності – національну і соціальну ідентичності. Основними принципами формування ідентичності є аскриптивний, культурний, територіальний, політичний, економічний, соціальний та ін. Існують дві основні концепції формування національної ідентичності: етнічно-расова, в основі якої лежить аскриптивне джерело, і культурна, яка спирається на культурне джерело. Їх можна позначити як альтернативні, хоча в той же час вони є компліментарними.

Як результат соціалізації соціокультурна ідентичність забезпечує самовизначення особистості в ментальному просторі в синхронії та діахронії.

У синхронії складність проблеми соціокультурної ідентичності в умовах сучасного українського суспільства постає як показник нагальних проблем суспільства і демонструє плюралізм шляхів утвердження.

Відсутність усталеної, суспільно визнаної системи аксіологічних орієнтирів спрямовує особистість на пошук близького їй духовного простору в контексті численних субкультур. Слід визнати, що українське суспільство продовжує перебувати в ситуації «розмитості» ціннісних орієнтирів та відсутності твердих переконань щодо ідеалів, моральних цінностей, про що свідчать численні опитування, які проводить Український інститут соціологічних досліджень. Репрезентовані на офіційному рівні цінності залишаються малорозвиненими, формально заявлені вони не стають загальноприйнятими, що призводить до розколотості суспільства.

Це уможлиблює свідоме уникання активної життєвої позиції, занурення у внутрішній світ особистості, відлучення від загальнонаціональної системи цінностей, що потенційно має деструктивну спрямованість. Домінування настанов культурної глобалізації (з її стереотипізацією, стандартизацією, швидкоплинністю, тиражованістю) позбавляє процес ідентифікації зв'язку із національним духовним досвідом. Прагматична домінанта сучасної світової культури зумовлює наявність відповідного «вектора» ідентичності, у контексті якого глобальної значущості набуває соціальний статус людини, пов'язаний як зі статками людини, так і з її досягненнями у владній площині.

У діяхронії – в рамках культурної традиції українського суспільства – проблема соціокультурної ідентичності пов'язана із питанням національної ідентифікації, актуалізованої сучасними реаліями буття спільноти України. Сьогодні можна констатувати, що руйнація старої моделі ідентичності в Україні фактично відбулася, але натомість нова її модель в закріпленому та соціально легітимізованому варіанті ще не закріпилася. Крім цього, в існуючих спробах конструювання нової моделі ідентичності дуже часто можна простежити ототожнення національної та етнічної ідентичності, що з теоретичної точки зору є некоректним, а на практичному рівні – хибним.

Наслідком такої кризи ідентичності в Україні є певна маргінальність, вияви якої посилюються історико-культурними передумовами: маргінальність можна віднести до рис менталітету українського народу – Україна історично перебувала у складі різних держав, була вимушена орієнтуватися на різних сусідів. Такий «орієнтаційний розрив» зумовлював буття народу, який через постійні примусові культурні впливи ускладнювали й уповільнювали процес самоідентифікації. Українське суспільство постсучасності так само характеризується маргінальним, помежовим характером, який зумовлюється умовним міжцивілізаційним розломом, кордоном, що розділяє захід та схід.

Наявність єдиного менталітету у членів українського суспільства дає можливість визначати ідентичність через менталітет. Утім суперечливість національної складової соціокультурної ідентичності зумовлена сьогодні й тим, що фундаментом самоідентифікації людини може бути не походження, а свідомо визнана на рівні особистості близькість до певних національних ментальних і ціннісних настанов. Менталітет українського народу має історично зумовлену регіональну забарвленість: він у просторовому розумінні розкладається на регіональні менталітети і менталітети соціальних груп. У сучасній Україні саме субкультурні форми менталітету є визначальними у поведінкових виявах, тому що особистість у повсякденному житті ідентифікує себе перш за все як частину певної соціальної структури, потім – як представника регіону і тільки після цього – як представника українського народу.

На вітчизняному ґрунті проблема соціокультурної ідентичності, безперечно, обумовлена культурною глобалізацією, однак поряд із цим існують і внутрішні специфічні обставини: поліетнічність та полікультурність українського суспільства, його соціальна розшарованість, яка спричинює роз'єднаність щодо цивілізаційної та культурно-історичної орієнтації України у світі. У працях С. Гантінгтона зазначається, що глобалізація призвела до необхідності «перевизначення» людиною своєї ідентичності. Глобальний світ прибрав кордони, знівелював межі національної і соціальної ідентичності, зумовив тенденцію поширення універсальних цінностей, життєвих настанов, ідеалів, духовних і матеріальних потреб – усе це стало підставою для утворення транснаціональної ідентичності, яка торкнулася й України, стала альтернативою національній ідентичності й однією із причин її кризи. Суб'єктом транснаціональної ідентичності є людина, яка проживає в іншій країні, в умовах чужої культури й іншого менталітету, проте не перериває зв'язку з батьківщиною і є носієм її національного менталітету. Водночас необхідність соціалізації зумовлює процес інтеріоризації норм, цінностей, настанов, що перманентно трансформує ментальність індивіда. Так відбувається формування синтезованої ментальності, що й стає основою транснаціональної ідентичності. Ментальний простір сучасної України яскраво демонструє маргіналізацію суспільства, ознаками якої є розрив економічних, територіальних і, головне, духовних зв'язків, невизначеність (на рівні більшості суспільства) системи цінностей, посилення індивідуалізму, моральний релятивізм. Усе це має загрозливі наслідки у вигляді апатії, соціальної аномії, зневіри в майбутнє, зростаючої агресивності.

Новітній ментальний простір українського суспільства є результатом синтезу власних історико-культурних процесів та впливів-нашарувань глобального світу. Сьогодні українське суспільство змушене демонструвати й утвер-

дживати свою ментальну специфічність, утім реальність активно впливає на ментальність окремих людей, робить її хиткою та неусталеною, а особистісна кризова, стресова невизначеність ускладнює процес національної ідентифікації.

За умов стабільного розвитку соціальної системи ментальний простір може зберігати відносну усталеність, але в разі кризи суспільства ментальні структури потрапляють в зону біфуркації. В умовах сучасного українського суспільства через ускладненість геополітичної ситуації, внаслідок різного роду деструктивних політичних подій, тривалої ситуації «розмитості» ціннісних орієнтирів акцент зміщується на домінування соціальної ідентичності. Соціальна ідентичність є важливою для окремого індивіда, і вона формується на рівні інтегрованості індивіда в соціальну групу – так, наприклад, зростає значимість родинних та інших міжособистісних форм спілкування.

Таким чином, сьогодні в українському суспільстві наявною є флюктууюча національна ідентичність, яка пов'язана із розгубленістю людини щодо отожднення себе з певними цінностями і вибору орієнтирів. Класи, страти, прошарки та інші соціальні групи швидко міняють свій склад і власні кордони, динаміка та зміст сучасного життя визначаються складною взаємодією їх інтересів. Проте спостерігається значне послаблення зв'язку окремої людини з кожною з означених груп, тобто поглиблюється індивідуалізація, а також пришвидшується перехід із групи в групу, що й ускладнює процес ідентифікації людини. Усе це актуалізує проблему традиційних, перевічених часом, духовних цінностей: добро, свобода, сенс життя, справедливість, совість, взаємоповага, людська гідність, людяність, сімейні цінності і т. д.

Висновки. У сучасному, надзвичайно динамічному світі ментальний простір українського суспільства є схильним до трансформацій. Основні його концепти – менталітет народу, ментальність особистісна, аксіологічна складова соціокультурної ідентичності – не визначаються біологічно заданими, абсолютно сталими. Економічні, соціально-політичні, духовні фактори постсучасності, незважаючи на стійкість архетипічної основи, творять нові можливості для формування ціннісно-сислової наповненості ментального простору. Історичней шлях наочно демонструє, що в ментальному просторі українського народу завжди поєднувались індивідуалізм, універсалізм, «гнучкість», відкритість, тяжіння до новацій і здатність їх самобутньої адаптації, що дозволяє оптимістично оцінювати перспективи України під кутом зору сприйняття нею парадигмальних змін у світі. На думку автора, говорити про суттєві зміни ментального простору України не коректно: він, безумовно, вбирає в себе нові смисли й значення, проте глибинні початкові «тлумачення» не втрачає. Глибоке всезагальне осмислення і реальні кроки до розв'язання

означених ментальних проблем сприятимуть ефективності економічних, політичних і соціальних перетворень в українському суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Візниця Ю. В. Національна ментальність та риси її українського виміру / Ю. В. Візниця // Український соціум : наук. журн. – 2010. – №2. – С. 13–19.
2. Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. / Д. Чижевський ; під заг. ред. В. Лісового. – Київ : Смолоскип, 2005. – Т. 1. – 402 с.
3. Гнатенко П. І. Український національний характер / П. І. Гнатенко. – Київ : ДОК-К, 1997. – 114 с.
4. Додонов Р. А. Этническая ментальность: опыт социально-философского исследования / Р. А. Додонов. – Запорожье : РА «Тандем-У», 1998. – 191 с.
5. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії / С. Б. Кримський. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. – 367 с.
6. Культура України: тезаурус і персоналії / за ред. Л. В. Анучиної, О. А. Стасевської, О. В. Уманець. – Харків : Право, 2014. – С. 91–92.
7. Юшкевич Ю. С. Аксиологічна складова української ментальності та механізми її збереження / Ю. С. Юшкевич // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2012. – № 1 (28). – С. 140–144.
8. Полежаєв Д. Ментальність особистості: філософсько-освітній аспект / Д. Полежаєв // Психологія і особистість. – 2005. – №2 (8). – С. 71–85.
9. Заковоротная М. В. Идентичность человека: социально-философские аспекты / М. В. Заковоротная. – Ростов н/Д : Изд-во Северокавказ. науч. центра высш. шк., 1999. – 200 с.
10. Стасевська О. А. Проблема ідентичності людини в соціокультурному просторі України / О. А. Стасевська, О. В. Уманець // Україна і світ: діалог мов і культур : міжнар. наук.-практ. конф., 2016 / М-во освіти України, Київ. лінгвіст. ун-т. – Київ : Вид. центр КЛНУ, 2016. – С. 719–720.
11. Стасевська О. А. Ціннісні орієнтири людини постсучасності / О. А. Стасевська // Вісн. Нац. техн. ун-ту «ХПІ». Серія: Актуал. проблеми розвитку укр. сусп.-ва. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 13 (1185). – С. 26–29.
12. Хантингтон С. Кто ми? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон ; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : ООО «Изд-во АЦТ» : ООО «Транзиткнига», 2004.

REFERENCES

1. Vizny'sya Yu. V. Nacional'na mental'nist' ta ry'sy' yiui ukrayins'kogo vy'miru. [National mentality and features of its Ukrainian dimension.] Ukrayins'ky'j socium : Naukovy'j zhurnal. 2010. # 2. 13–19. [in Ukrainian]

2. Chy'zhevs'ky'j D. Filosofov'ki tvory': u 4-x tt. [Philosophical works] Pid zag. red.. V. Lisovogo. T. 1. K. : «Smolosky'p», 2005. [in Ukrainian]
3. Gnatenko P. I. Ukrayins'ky'j nacional'ny'j xarakter. [Ukrainian national character]. K. : «DOK-K», 1997; [in Ukrainian]
4. Dodonov R. A. Этно'cheskaya mental'nost': opyt sotsy'al'no- fy'losofskogo y'ssledovany'ya. [Etnyc mentality: Experience sotsyalno- philosophical research]. Zaporozh'e: RA «Tandem-U», 1998. [in Ukrainian]
5. Kry'ms'ky'j S. B. Pid signaturoyu Sofiyi. [During sihnatur Sofia]. Ky'yiv: Vy'd. dim «Ky'yevy- Mogy'lyans'ka akademiya», 2008. [in Ukrainian]
6. Kul'tura Ukrayiny': tezaurus i personaliyi. [Culture of Ukraine: Thesaurus and personalities] Za red. L. V. Anuchy'noyi, O. A. Stasevs'koyi, O. V. Umanecz'. Xarkiv, «Pravo», 2014. 91–92. [in Ukrainian]
7. Yushkevych Yu. S. Aksiologichna skladova ukrayins'koyi mental'nosti ta mexanizmy' yiyi zberezheniya. [Axiological component of the Ukrainian mentality and mechanisms for its preservation]. Naukove piznannya : metodologiya ta texnologiya. 2012. #1 (28). 140–144. [in Ukrainian]
8. Polyezhavev D. Mental'nist' osoby'stosti: filosofov'ko-osvitnij aspekt. [The mentality of the individual, philosophical and educational aspect]. Psy'xologiya i osoby'stist'. 2005. – # 2(8). 71–85. [in Ukrainian]
9. Zakovorotnaya M. V. Y'denty'chnost' cheloveka [Identity man]. [elektronnyj resurs] M. V. Zakovorotnaya. Rezhym dostupa: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000729/index.shtml>
10. Stasevs'ka O. A., Umanecz' O. V. Problema identy'chnosti lyudy'ny' v sociokul'turnomu prostori Ukrayiny'. [The problem of human identity in social and cultural space of Ukraine] Ministerstvo osvity' Ukrayiny', Ky'yivs'ky'j lingvisty'chny'j universy'tet: Mizhnarodna naukovo-prakty'chna konferenciya «Ukrayina i svit: dialog mov i kul'tur» 2016. K., Vy'davny'chy'j centr KLNU. 2016. 719–720. [in Ukrainian]
11. Stasevs'ka O. A. Tsinnisni oriyentyry lyudyny post-suchasnosti [The value orientations of a postmodern person] / O. A. Stasevs'ka // Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «KhPI». Seriya: Aktual'ni problemy rozvytku ukrayins'koho suspil'stva. – #13(1185), 2016. – Kharkiv, NTU «KhPI». – S. 26–29. [in Ukrainian]
12. Hanty'ngton S. Kto my? Vyzovy amery'kanskoj nacy'onal'noj y'denty'chnosti'. [Who are we? The challenges of American national identity.] Per. s angl. A. Bashky'rova. M. : OOO «Y'zdatel'stvo ACT»: OOO «Tranzy'tkny'ga», 2004. [in Russian]

«МЕНТАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО» УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА: ФИЛОСОФСКО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Стасевская О. А.

В свете социокультурных изменений начала XXI в. ментальная проблематика приобрела новое звучание, она становится инструментом междисциплинарного

изучения социально-гуманитарных процессов. Для украинского общества постсоветской современности актуальна проблема состояния, динамики, структурных и содержательных преобразований ментального пространства, которое в условиях стабильного развития социальной системы сохраняет относительную устойчивость, однако в условиях кризиса попадает в зону бифуркации. Усложненность геополитической ситуации, деструктивные политические события, продолжающаяся ситуация «размытости» ценностных ориентиров обусловили определенные трансформационные процессы ментального пространства. Впрочем, говорить о существенном изменении ментального пространства Украины некорректно: оно, безусловно, впитывает в себя новые смыслы и значения, однако не утрачивает глубинные первоначальные толкования.

Ключевые слова: современное украинское общество, ментальное пространство, менталитет, ценностные ориентиры, идентичность.

«MENTAL SPACE» UKRAINIAN SOCIETY: PHILOSOPHICAL AND CULTURAL DISCOURSE

Stasevska O. A.

Mental issues gained a new meaning in the light of social and cultural changes early XXI century, it becomes a tool for interdisciplinary study of the social and human processes.

Broadly mental space presents the functioning of individual and social consciousness and his condition is determined by the content of such concepts as «mentality», «identity» and axiological foundation functioning society. In the mental space of just mentality mindset is constant basis for determining the individual and society courses, values, value-regulatory guidelines.

The structure of the national mentality contains a lot of levels and components, but, in our view, attribute values are as follows: – «archetypal» component mentality – system components archetypes and the collective unconscious; cognitive component – the image of the world and ways of thinking collective subject; value-semantic component – values, values orientation, ideals and regulations; emotional component – evaluation, emotions, feelings; behavioral component – the motives and behavior. It is noted that each of these components has an unconscious and conscious level, through national mentality phenomenon affects stable and unstable structural state. All this forms the so-called «mental space», which is a set of values basics mentality sphere of operation and its results expressed in the formation of social and cultural identity.

Mental space has several basic centers (points) on which is identified members of society, and circulates the mentality of the individual. Powerful external influences / changes (economic, political, national homogeneity environment, etc.) or the emergence of crisis (unsteady) mentality cause mental space transformation of society, as reflected in the development of new mental structures and updating existing content. Changes occurring mental space according to the trends of society.

Mental space postmodern Ukrainian society undoubtedly marked remnants of the Soviet era which essentially is a combination of opposite qualities, on the one hand, low self-discipline, disunity, legal nihilism, paternalism, extremism, intolerance, and on the other, tolerance, excessive patience, judgment, adaptability, creativity, receptivity to new, generosity, sense of duty and the pursuit of high morality. The basic causes inhibition of modernization of Ukrainian society related to the spiritual sphere, which is an integral basis of changes in Ukrainian society, defined The priority objective of this process – the formation of the new man and the new community.

One of the key issues of the spiritual life of Ukraine is to overcome an identity crisis. Modernization of Ukrainian society depends on the socio-cultural identification of its members. However, keeping a national, ethnic, civic identity, it is important to overcome as a relic of the past regional distribution of people and the state, which should be the basis for social integration based on shared values and goals. Overcoming the crisis of identity and should contribute to the consolidation of Ukrainian society and reduce its conflict, and the growth potential of the life of the people and the state as a whole. A society where consensus regarding its spiritual foundations which are recognized and accepted by all members of society – can be seen as a stable system capable of constructive changes since eliminated the main source of internal contradictions regarding the consistency and focus of future development. Today we can say that the destruction of the old model of identity in Ukraine actually occurred, but instead a new model of socially legitimized and enshrined option is not yet fixed. In addition, existing efforts to design a new model of identity is often possible to trace the identification of national and ethnic identity that from a theoretical point of view is incorrect, and on a practical level – false.

Complicated geopolitical situation, destructive political events, prolonged situation of «fuzziness» of values shifted the emphasis today in the Ukrainian society available is fluctuating identity that actualizes the problem of traditional spiritual values, goodness, freedom, justice, conscience, mutual respect, human dignity, humanity, family values, etc. In today's extremely dynamic world mental space Ukrainian society is prone to transformation. However, talking about a substantial change in the mental space of Ukraine is not correct, it certainly incorporates new meanings and values, but deep initial interpretation is not lost.

Key words: *contemporary Ukrainian society, mental space, mentality, values reference point, identity.*

